

Tennis in Nederland

De tenniswereld in al haar aspecten geserveerd

Tennis in Nederland

De tenniswereld in al haar aspecten geserveerd

» Hugo van der Poel en Sven Bakker (redactie)

ISBN 978-90-5472-313-4

NUR 480

Ontwerp en opmaak: Studiorvg, Rotterdam

Fotografie omslag: Shutterstock.com

Fotografie binnenwerk: ANP Photo, KNLTB, Sportfotografie.nl

Drukwerk: Jurriaans Lindenbaum Grafimedia

Mulier Instituut

sociaalwetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 85445

3508 AK Utrecht

T. 030-7210220

E. info@mulierinstituut.nl

I. www.mulierinstituut.nl

© 2015 Mulier Instituut, Utrecht/Arko Sports Media, Nieuwegein

Behoudens uitzondering door de wet gesteld mag, zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in art. 17 lid 2. Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16b., te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

Voorwoord

Tennis is na voetbal de tweede sport van Nederland. Ongeveer een miljoen mensen staan regelmatig op de tennisbaan, en meer dan 600.000 mensen zijn lid van één of meer van de 1.700 KNLTB-tennisverenigingen die ons land rijk is. Daarmee is tennis niet meer weg te denken uit het sportlandschap van Nederland.

Toch blijft de tennissport nog te vaak onderbelicht in de maatschappelijke discussie over de rol van sport in onze samenleving. Dit kan te maken hebben met het feit dat de tennissport, in tegenstelling tot veel andere sporten, grotendeels zonder bemoeienis van de overheid functioneert, dankzij verenigingen die zelf hun tennisaccommodatie beheren of marktpartijen die tennisbanen verhuren.

Daarnaast kenmerkt de tennissport zich door de grote diversiteit aan spelers, van alle leeftijden, alle achtergronden en uit alle windstreken. Voor de één is tennis een middel om sociale contacten te leggen en te onderhouden, voor de ander is tennis juist topsport, bij uitstek geschikt voor zelfontplooiing en ontwikkeling. Deze grote verscheidenheid maakt het voor de buitenwereld vaak moeilijk om grip te krijgen op 'de tenniswereld'.

In dit boek wordt deze bijzondere tenniswereld, en de maatschappelijke en economische betekenis ervan, in beeld gebracht op basis van onderzoeken die zijn uitgevoerd in samenwerking met het Mulier Instituut. Het boek is interessant voor iedereen die meer wil weten over tennis in Nederland, die wil weten wat er allemaal achter dat spelletje zit: wie de tennissers in Nederland zijn, hoe het leren tennissen in ons land is geregeld, hoe de tenniscompetities in elkaar steken, wat de gemiddelde grootte is van een tennisvereniging, hoe hoog de jeugdcontributie is per district, wat de omvang van de tennismarkt is, en nog vele andere zaken. De overzichtelijke tabellen en grafieken maken het zeer geschikt als naslagwerk voor verenigingsbestuurders, gemeenteamtbenaren, journalisten of anderen die zich willen verdiepen in ontwikkelingen in onze sport.

Dit inspirerende boek is tot stand gekomen in nauwe samenwerking tussen medewerkers van de KNLTB en onderzoekers van het Mulier Instituut. Het ontsluit veel kennis die tot nu toe alleen intern beschikbaar was bij de KNLTB en het Mulier Instituut. Het is mooi dat iedereen die tennis een warm hart toedraagt hiervan nu kennis kan nemen en deze kennis kan inzetten om tennis in Nederland verder te ontwikkelen en te verrijken. Mijn dank aan allen die deze unieke inkt in de Nederlandse tenniswereld mogelijk hebben gemaakt.

Erik Poel

Algemeen Directeur KNLTB

Inhoud

Voorwoord	5
Samenvatting	10
Inleiding.....	14
Waarom dit boek?	15
Bronnen.....	16
Leeswijzer	17
I Tussen spel en sport: de geschiedenis van tennis.....	18
1.1 KNLTB	20
1.2 Davis Cup	21
1.3 Gentlemen en oefenmeesters	22
1.4 Van isolement naar groei.....	24
1.5 Tennis wordt een volkssport	26
Portret: ATC Wijhe	28
2 De tennisser: ontwikkelingen in deelname aan tennis	30
2.1 Deelname aan tennis in Nederland.....	31
2.2 Verenigingstennissers versus niet-verenigingstennissers	36
2.3 Tennis en andere sporten	38
2.4 Lidmaatschap KNLTB.....	41
2.5 Tennis internationaal.....	47
2.6 Motieven om (niet) te tennissen.....	49
2.7 Tot slot	52
Noten.....	53
Portret: LTC de Schelde Vlissingen	56

3 Leren tennissen.....	58
3.1 Afnemers en aanbieders van tennislessen.....	59
3.2 Opleidingen.....	63
3.3 Tennisleraar als beroep	67
3.4 Kwaliteitsbewaking	70
3.5 Groeien naar de top	71
3.6 Tot slot	74
Noten.....	75
Portret: GLTB Groningen.....	76
4 Gezondheidsaspecten van tennis	78
4.1 Effecten van tennis op gezondheid	80
4.2 Blessures bij tennis	81
4.3 Risicofactoren en blessurepreventie	84
4.4 Gezonde tennisverenigingen.....	87
4.5 Tot slot	90
Portret: Graaf Herman Cuijk	92
5 Competitie en toptennis	94
5.1 Competitie in Nederland.....	95
5.2 Dynamisch Speelsterkte Systeem (DSS).....	106
5.3 Nationale kampioenschappen en open toernooien.....	108
5.4 Internationale toptennistoernooien in Nederland	108
5.5 Internationale successen	116
5.6 Nederlandse successen internationaal vergeleken	121
5.7 Verklarende factoren van internationaal succes	123
5.8 Tot slot	125
Portret: HLTC Haarlem	128

6 Verenigingen en vrijwilligers	130
6.1 Tennisverenigingen in Nederland	131
6.2 Verenigingsbeleid	137
6.3 Vrijwilligers	141
6.4 Verenigingsondersteuning en -advies	143
6.5 De toekomst van de tennisvereniging	147
6.6 Tot slot	147
Noten	149
Portret: H.L.T.C. Leimonias Den Haag	150
7 De financiële situatie bij tennisverenigingen	152
7.1 Lidmaatschap en contributies	153
7.2 Financiële situatie	160
7.3 Tot slot	164
Portret: LTV Haaren	166
8 Tennisaccommodaties	168
8.1 Aantal buitenaccommodaties in Nederland	169
8.2 Eigendom en onderhoud van tennisaccommodaties	170
8.3 Tennisbanen	171
8.4 Leden per tennisbaan	178
8.5 Contributieopbrengst per tennisbaan	183
8.6 Kosten per tennisbaan	187
8.7 Vergelijking exploitatielasten en contributieopbrengsten per district	190
8.8 Tot slot	192
Noten	194
Portret: Z.T.C. SHOT Zeist	196

9 Tennis in de media	198
9.1 Televisie en internet.....	199
9.2 Printmedia	206
9.3 Evenementenbezoek	208
9.4 Imago van tennis	210
9.5 Tot slot	212
Noten.....	212
Portret: STVU Utrecht	214
 10 De tennismarkt	 216
10.1 Tennis als bedrijfstak: vraag en aanbod.....	217
10.2 De tennisconsument: bestedingen	220
10.3 De tennisproducent: inkomsten, uitgaven en werkgelegenheid	225
10.4 Marktomvang tennis.....	229
10.5 Tot slot	234
Noten.....	235
Portret: TV Carolus Helmond.....	238
 11 Tennis in Nederland: plaatsbepaling en blik vooruit	 240
Waar staat tennis anno 2014?.....	241
Aandachtspunten	245
 Literatuur	 250

Tennis in Nederland: plaatsbepaling en blik vooruit

» Hugo van der Poel

» Sven Bakker

Ter afsluiting brengen we in dit hoofdstuk de belangrijkste bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken op enkele hoofdlijnen bijeen. Daarmee krijgen we een plaatsbepaling voor tennis in Nederland anno 2014. Vervolgens benoemen we een aantal aandachtspunten voor de komende jaren, tegen de achtergrond van ontwikkelingen waarmee tennis te maken heeft of krijgt. Deze slotbeschouwing is opgesteld door het Mulier Instituut en beschrijft dus niet de visie, plannen of standpunten van de KNLTB.

Waar staat tennis anno 2014?

Tennis als tijdverdrijf, als wedstrijdsport en als internationaal mediavermaak

Tennis heeft een lange geschiedenis als tijdverdrijf, een middellange geschiedenis als moderne sport en een recente geschiedenis als vorm van mediavermaak. In die geschiedenissen zitten ogenschijnlijk duidelijke ontwikkelingsrichtingen, maar anno 2014 is de vanzelfsprekendheid in die ontwikkelingen zoek.

Al in de Middeleeuwen vinden we tennisachtige activiteiten, die als tijdverdrijf worden beoefend door burgers, edelen en geestelijken. In die lange geschiedenis is tennis verwant met activiteiten die we nu kennen als kaatsen, cricket en allerlei andere spelvormen met een bal en doelen. In tijden van armoede en ziekte is er minder ruimte voor het beoefenen van spelletjes, in tijden van rijkdom en voorspoed kunnen deze activiteiten op grotere schaal worden beoefend. In Nederland is dit laatste goed zichtbaar in de stormachtige groei van tennis in de hoogtijdagen van de verzorgingsstaat. Met de invoering van de vrije zaterdag in de eerste helft van de jaren zestig, de voltooiing van het socialezekerheidsstelsel, de invoering van betaalde vakanties, de sterke loonstijgingen en groei in (auto)mobiliteit was aan de voorwaarden voldaan voor de ongekende groei van tennis. Dit eindigde bij een miljoen beoefenaars en 750.000 leden van de tennisbond, medio jaren negentig.

De middellange geschiedenis als sport start in de laatste decennia van de negentiende eeuw, na de uitvinding van de rubberen bal, de codificatie van een specifieke set spelregels voor *lawn tennis* door majoor Wingfield en het eerste moderne tennistoernooi bij de cricketclub in Wimbledon in 1877. Binnen de bredere context van tennis als tijdverdrijf kon door de oprichting van verenigingen en bonden het wedstrijdtennis tot ontwikkeling komen, doordat deze organisaties zorgden voor competities en toernooien. Zat het spel van Wingfield nog in een kist

en kon het op elk grasveld van voldoende omvang worden gespeeld, de tennisverenigingen gingen al gauw over tot de inrichting van permanente tennisvoorzieningen, zodat er weer net als vroeger banen (*courts*) beschikbaar waren specifiek voor de beoefening van tennis. Er is veel geëxperimenteerd met geschikte ondergronden, maar gaandeweg werd gravel ('gemalen baksteen') de standaard voor buitenbanen. De verenigingen, permanente banen en ontwikkeling van wedstrijdtennis creëerden een vraag naar instructie en tennissles, en daarmee naar leraren en kennis over hoe beter te tennissen, hetgeen zelf de ontwikkeling van tennis als wedstrijdsport weer versterkte.

Met de opkomst van de nieuwe media, om te beginnen de televisie in de jaren zestig, kreeg het wedstrijdtennis een volgende impuls. Er is een commerciële variant ontstaan, met indrukwekkend prijzengeld, grote toernooien en tennishelden en, zo laat het zich aanzien, ook een ontlukkend gokcircuit. Van een doorstroming vanuit nationale competities naar een internationale competitie is bij tennis nauwelijks sprake meer. Ten eerste is het internationale (top)tennis vooral toernooitennis. Ten tweede is succes in het internationale circuit eigenlijk alleen weggelegd voor talenten die al heel vroeg worden gescout en worden opgeleid in tennisscholen. Deze talenten nemen wel deel aan de nationale competitie in hun vroege tienerjaren, maar voor hun verdere groei stappen ze halverwege hun tienerjaren al over naar het internationale circuit van (Future) toernooien en heeft de nationale competitie weinig belang meer. In feite bestaat het internationale toptennis bij de gratie van sponsoring en reclamegeld. De tennissers hebben hun ranking te danken aan hun liefde en talent voor het spel en aan ongelooflijk hard trainen. Maar het spel is ook hun werk, en dat werk is het genereren van media-aandacht, waarmee consumenten kunnen worden bereikt voor de producten en diensten van de bedrijven die reclametijd kopen. Alleen bij de Davis Cup, de Fed Cup en de World Team Cup (rolstoeltennis) is iets te zien van het 'spelen voor je eigen land', dat zo'n grote rol speelt in sporten als voetbal en hockey.

Kentering in de groei

Anno 2014 is duidelijk dat de stormachtige ontwikkeling van tennis als tijdverdrijf is gaan luwen in de jaren negentig, opmerkelijk genoeg in de tijd dat de enige Nederlander ooit Wimbledon won (Richard Krajicek, 1996). Het ledental van de KNLTB blijft daarna vijftien jaar lang min of meer stabiel op ruim 700.000 leden, maar is in de afgelopen jaren onverwacht snel gedaald naar ruim 600.000. Het aantal mensen dat buiten de bond om tennist lijkt eveneens te zijn afgenomen (zie figuur 2.1). Voor de stagnatie in de groei sinds de jaren negentig en de meer recente daling in ledental komen meerdere structurele en conjuncturele verklaringen in aanmerking.

Structureel is het toegenomen aantal alternatieven voor tennis als tijdverdrijf. Als tennissers gevraagd wordt of ze nog andere sportieve of beweegactiviteiten hebben, blijkt dat veel tennissers ook aan fitness of aerobics doen, en veel fietsen, hardlopen, wandelen, zwemmen, golfen en skiën. Veelal activiteiten die sinds de jaren tachtig en negentig sterk aan populariteit gewonnen hebben en zich als alternatief voor tennis hebben kunnen ontwikkelen. Enerzijds past dit soort activiteiten nog makkelijker dan tennis in individuele agenda's. Anderzijds zijn het voor een groot deel activiteiten die, net als tennis, tegemoetkomen aan de vraag naar

gezonde activiteiten in de buitenlucht. Vergeleken met tennis zijn deze alternatieve activiteiten niet per se goedkoper. Sterker nog, de meeste zijn duurder dan tennis, en zelfs aan fietsen en hardlopen wordt tegenwoordig veel geld uitgegeven. Wat voor veel van deze alternatieve activiteiten wel geldt, is dat ze minder technische vaardigheden (en dus lessen) vergen, en dat het spel- of wedstrijdelement en het sociale element minder sterk aanwezig zijn.

Een tweede structurele ontwikkeling is de vergrijzing. Tennis is de grootste georganiseerde sport bij 35-plussers. Waar mensen bij veel teamsporten voorbij hun dertigste afhaken, heeft tennis kunnen profiteren van het feit dat het spel bij een redelijke gezondheid tot op hoge leeftijd is te beoefenen. Dat neemt niet weg dat mensen die ouder worden fysieke klachten ontwikkelen. Bij tennis zien we nu dat fysiek ongemak de belangrijkste afmeldreden is geworden voor volwassenen, waarbij het belangrijk is te benadrukken dat dat maar in een kwart van de gevallen direct aan tennis(blessures) is te relateren. In drie van de vier gevallen gaat het om fysiek ongemak dat qua oorzaak losstaat van de tennisbeoefening, maar dat wel verhindert dat men kan blijven tennissen. De grote instroom in tennis in de jaren zeventig, tachtig en negentig begint nu op de leeftijd te komen dat gezondheidsproblemen nopen tot stoppen met tennis.

Beide genoemde structurele redenen hebben de groei uit tennis gehaald en dragen nu bij aan de terugloop in aantal leden. De versnelling in terugloop in de laatste vijf jaar heeft de crisis als conjuncturele oorzaak. Mensen zeggen niet gauw hun lidmaatschap op als ze tevreden zijn met wat ze ervoor terugkrijgen. Uit de ledenmonitoren van de KNLTB blijkt een grote tevredenheid over deze verhouding. Tegelijkertijd bezuinigen mensen wel op meer incidentele kosten, zoals losse kaartjes bij het zwembad of de ijsbaan en uitgaven in de sportkantine, en stellen ze uitgaven uit, zoals de vervanging van een tennisracket of de aanschaf van nieuwe schoenen. In deze sfeer zitten ook tweede lidmaatschappen. De aanname is dat leden die tennis zien als tijdverdrijf, en niet als (hoofd)sport, in het geval ze kritisch naar hun uitgaven moeten kijken geneigd zijn een eventueel (tweede) lidmaatschap bij de (tennis)vereniging op te zeggen. Mogelijk met het idee dat voor de paar keer dat ze nog willen tennissen, ze wel een losse baan kunnen huren of geïntroduceerd kunnen worden.

De genoemde oorzaken van de terugloop in het aantal (georganiseerde) tennissers zijn vooral van toepassing voor tennis als tijdverdrijf, en veel minder voor tennis als sport. Deze conclusie kan worden afgeleid uit het feit dat het aantal competitiepelers niet daalt, en dat bij de afmelders relatief weinig competitiepelers zitten. Afmelders zijn vaak leden die minder dan vier jaar lid zijn, weinig spelen en/of geen aansluiting hebben gevonden bij de vereniging. Leden die al jarenlang competitie spelen, of frequent spelen, hebben tennis een plaats gegeven in hun week- en jaarritme en hun levensstijl. Deze leden haken niet snel af om financiële redenen of omdat ze alsnog een alternatief hebben gevonden. Zij kapitaliseren op hun verworven tennistechnische vaardigheden en hebben activiteiten als wandelen, fitness en fietsen als nevenactiviteit, mogelijk zelfs om in conditie te blijven voor tennis. Mensen die tennis echt zien als hun (hoofd)sport kunnen natuurlijk wel getroffen worden door fysiek malheur dat hen verhindert (op het gewenste niveau) te blijven tennissen. Deze structurele reden voor de teruggang in aantal leden treft dus ook de meer fanatieke tennissers.

Voor tennis als georganiseerde sport en voor het behoud van leden lijkt het van groot belang zo veel mogelijk tegemoet te komen aan de vraag naar competities en toernooien. Hiervoor is modernisering van het traditionele aanbod voor wat lengte van de competitiedagen, duur van de competitie en tijdstip van de competitie betreft van belang. Om het aanbod te verruimen zal er ofwel meer op andere tijden moeten worden gespeeld, ofwel zal de duur van de wedstrijden op een of andere manier moeten worden aangepast. We komen hier in de volgende paragraaf op terug, maar constateren dat er de laatste jaren al veel nieuw competitieaanbod is gecreëerd, deels door doordeweeks en op vrijdag- en zaterdagavond te gaan spelen, en deels door seizoensverlenging, waardoor jaarrond (competitie)tennissen steeds gewoner is geworden.

Seizoensverlenging is in de gedachten van veel mensen gekoppeld aan de komst van *all weather*-banen. Wellicht mede geprikkeld door deze concurrentie vanuit verenigingen met *all weather*-banen zijn de laatste jaren ook meer gravelverenigingen overgegaan tot seizoensverlenging. Met goed onderhoud blijft gravel prima speelbaar, zolang het niet vriest. Facilitair zit de uitdaging bij seizoensverlenging dan ook niet zozeer in de baansoort, als wel in de 'exploitatie'. De kosten zijn hoger (verlichting, verwarming, onderhoud), maar de intensiteit van het gebruik van de banen en de omzet in het clubhuis zijn in de winter lager dan in de zomer. Daarbij komt dat een jaarrond exploitatie ook meer vergt van de vrijwilligers. Interessant is dat een deel van de 'oplossing' zit in het organiseren van wintercompetities en -toernooien, omdat die zorgen voor de gewenste intensiteit in gebruik. Voor de 'slappe' tijden zijn pasjessystemen en beperkte openstelling van het clubhuis veelgebruikte oplossingen.

Hoewel het, in elk geval kwantitatief, goed lijkt te gaan met het Nederlandse competitietennis, is dit niet direct van invloed op wat Nederland in het internationale toptennis kan laten zien. Zoals al eerder opgemerkt, is het internationale toptennis dat we op televisie zien grotendeels losgezongen van de nationale competitie. Dit is overigens bij veel sporten zo, en zorgt daar eveneens voor spanningen tussen de belangen van verenigingen en de nationale competitie enerzijds en het streven naar internationaal topsportsucces anderzijds. Hoewel het een verhaal met een lange adem is, is voor internationaal succes de introductie van 'minitennis' en 'Tenniskids' – aangepast tennis voor kinderen vanaf vijf jaar – misschien wel relevanter dan de nationale competitie. Juist omdat tennis zo'n technische sport is, kan het aanleren van de basale tennisvaardigheden op jonge leeftijd weleens van grote betekenis blijken voor de ontwikkeling van tennistalenten. Die dan natuurlijk op tijd moeten worden opgemerkt en een adequate begeleiding moeten krijgen om te kunnen doorstoten naar de internationale top. Aan het eind van hoofdstuk 3 is directeur sportief van de KNLTB Jan Siemerink aangehaald, die duidelijk maakt dat de tennisbond serieuze ambities heeft als het gaat om internationaal tennis. Nederland wil behoren tot de top tien, ook als het gaat om tennissucces. Hij laat ook duidelijk merken dat om dat te bereiken aanpassingen nodig zijn in de talentscouting en talentontwikkeling in Nederland, en dat in 2014 begonnen is die aanpassingen doorgevoerd te krijgen.

Aandachtspunten

Met de kennis en inzichten van nu vooruitblikkend benoemen we in deze paragraaf enkele aandachtspunten. Thema's die vragen om aandacht, en waar de tenniswereld iets mee 'moet' om een gezonde toekomst voor tennis in Nederland veilig te stellen.

Competitie

Het belang van de competitie voor de toekomst van tennis in Nederland is evident. Competitie is de kern van tennis als wedstrijdssport, beantwoordt aan de behoefte van leden om prestatief tennis te kunnen spelen, bindt leden aan tennis en is ook in sociaal opzicht van belang, omdat het wordt beoefend in teams en spelers met elkaar in contact brengt. Zolang, en daar waar, in de vraag naar mogelijkheden om competitie te spelen nog niet is voorzien, is het zaak te zoeken naar manieren waarop het competitieaanbod kan worden uitgebreid. Dit zou kunnen door een langere competitie te organiseren, door op andere tijdstippen te spelen of door de huidige competitievormen te herzien. Ook radicalere voorstellen zouden overwogen kunnen worden: een competitie met een eerste helft in april-mei en een tweede helft in september-oktober, met uit- en thuiswedstrijden (zodat er ook evenwicht ontstaat in het spelen op verschillende baansoorten), of per weekend om en om competitie en toernooien plannen voor de periode april-oktober. Aldus levert uitbreiding van het competitieaanbod spreiding van activiteiten op, intensivering van het gebruik van de faciliteiten op daltijden en meer activiteit en omzet in het clubhuis. Op verenigingsniveau is het hierbij wel zaak oog te houden voor de mogelijkheden tot vrij spelen en het organiseren van toernooien, en de (extra) belasting die dit mee kan brengen voor de vrijwilligers in de club.

Een tweede manier om de capaciteit van de competitie te vergroten is het aanpassen van de competitie zelf, door minder partijen te laten spelen en/of de partijen in tijdsduur te bekorten. Planningstechnisch zou het handig zijn als een tenniswedstrijd een vaste tijdsduur heeft. De wedstrijdduur kan ook worden bekort door een beslissend punt te spelen bij de stand 40-40 of door geen derde set te spelen. Voorstanders van dit type ingrepen wijzen onder meer op de introductie van de tiebreak, als regel om bij een stand van 6-6 de set af te ronden. Toentertijd was daar verzet tegen, nu weet men niet beter (en bestaat in Amsterdam zelfs een bloeiende vereniging die zich Tie-Breakers noemt).

Kortom, de tennisbond doet er goed aan het spelen van competitie te stimuleren, met name bij de verenigingen waartoe daar nog ruimte beschikbaar is. Waar dat niet zo is, is de makkelijkste oplossing het uitbreiden van competitiemogelijkheden in daltijden. Aanpassen van de spelregels is eveneens een optie, maar gebeurt bij voorkeur steps- en pilotgewijs, zodat leden kunnen wennen aan de nieuwe regels en er ervaring kan worden opgedaan met de effecten op het spelplezier en de behaalde tijdswinst.

Tennis als tijdverdrijf

De toekomst voor tennis als tijdverdrijf, als vorm van lichaamsbeweging die overwegend in de buitenlucht plaatsvindt, en waarbij ontspanning, gezelligheid en sociale contacten een

grote rol spelen, wordt door meerdere factoren beïnvloed. Hiervoor hebben we in het bijzonder de crisis als conjuncturele factor genoemd, en de opkomst van alternatieve vormen van tijdverdrijf en de demografische ontwikkelingen als meer structurele ontwikkelingen.

Conjuncturele factoren zijn per definitie in de tijd beperkt voor wat hun werkzaamheid betreft. Afgezien van het feit dat we mogen hopen dat de crisis van voorbijgaande aard is, hebben op een gegeven moment ook de leden die met tennis willen stoppen omdat voor hen de kosten niet meer opwegen tegen de baten die beslissing genomen en reteren de leden voor wie die afweging anders uitvalt. Dat zullen vooral leden zijn die, ook al spelen ze niet in een KNLTB-competitie, toch frequent op de baan te vinden zijn, omdat ze lessen, in een vaste vrienden-groep spelen en/of deelnemen aan de toss, interne competitie en clubkampioenschappen. Het is dus zaak dat verenigingsbestuurders zich niet alleen richten op de KNLTB-competitie, maar ook dit type activiteiten stimuleren binnen hun vereniging, ook wetend waar de voorkeuren van de eigen leden naar uitgaan.

Demografisch gezien staan ons nog enkele decennia doorgaande vergrijzing te wachten. De grote en ouder wordende groep 35-plussers gaat in de komende decennia afhaken, vooral om gezondheidsredenen. De eerste uitdaging wordt om nieuwe groepen 35-minners binnen te halen. Deze nieuwe generaties zijn minder omvangrijk dan de uitstromende generaties, hetgeen betekent dat de uitstroom groter zal zijn dan de instroom. De tweede uitdaging is daarom een groter aandeel van de nieuwe generaties aan tennis te binden dan bij voorgaande generaties het geval was. Dat is lastig omdat de nieuwe generaties zo veel alternatieven hebben en sowieso geneigd lijken te zijn zich minder snel aan verenigingen en vaste activiteiten te binden. Daar staat tegenover dat deze nieuwe generaties wel meer gewend zijn te sporten. Ze hebben ook weet van het belang van bewegen, en zouden (daarom) belangstelling kunnen hebben voor tennis als sportieve activiteit die tot op hoge leeftijd kan worden beoefend en kan bijdragen om gezond te blijven. Hier liggen kansen voor tennis.

De vele alternatieven die er de laatste jaren voor tennis zijn opgekomen gaan niet meer weg, integendeel. Wat voor tennis spreekt is het sociale aspect. Bij de motieven om te (blijven) tennissen scoort dit motief hoog. De activiteit tennis combineert goed met sociale contacten en gezelligheid, op het terras en in het clubhuis. In wijken en dorpen vallen steeds meer sociale verbanden (kerk, vakbond, coöperatie) weg. Families worden kleiner en wonen op afstand. Voorzieningen waar men elkaar als vanzelfsprekend ontmoet (bank, school, dorps-huis, supermarkt) verdwijnen of worden grootschalig en onpersoonlijk. In die steeds minder samenlevende samenleving resteert het clubhuis van de sportvereniging als een van de laatste plekken voor ongedwongen contact. Dit sociale belang van de tennisverenigingen en hun clubhuizen wordt onderschat. Het zichtbaar maken van dit sterke punt van tennis kan helpen bij het aantrekken en behouden van nieuwe groepen (jong)volwassenen.

Internationaal toptennis

Onder de vijftien jaar kunnen jeugdtennissers ervaring opdoen in de Nederlandse jeugdcom-petitie, maar daarna lijkt het weinig reëel te verwachten dat tennissers die goed presteren in de vaderlandse competitie nog door kunnen stromen naar het internationale toptennis. Rond

de vijftien jaar wordt het spelen in het internationale circuit van (Future)toernooien bepalend voor internationaal succes. Het versterken van de competitie kan dan ook het beste los gezien worden van ambities om op tennisgebied (internationaal) tot de top tien te behoren. Een dergelijke ambitie vergt studie van de aanpak in het buitenland, meer in het bijzonder de landen waar veel van de huidige internationale toptennissers vandaan komen. Hoe zijn die talenten gescout en begeleid? Wat voor trainingsprogramma's volgen die talenten, hoe zien hun wedstrijdschema's eruit? Eigenlijk is al wel duidelijk dat tennisscholen een cruciale rol spelen in het internationale toptennis. Omdat ze feitelijk opleiden voor werk in dienst van de media-industrie, krijgen deze scholen meer en meer het karakter van commerciële beroepsopleidingen. De inzet van de KNLTB om meer samen te werken met de tennisscholen in Nederland ligt voor de hand. De vraag is nog wel of in veel buitenland sprake is van een dergelijke samenwerking, en van regie van de nationale tennisbond. Een alternatief model zou weleens dat van concurrentie tussen de tennisscholen kunnen zijn, die elkaar daarmee scherp houden en opzweepen tot voortdurende innovatie en verbetering van hun aanpak.

Krimp en groei: regionale verschillen

Wat opvalt in de vele kaarten in dit boek zijn de grote regionale verschillen. Tennis ontwikkelt zich in IJmond heel anders dan in Zeeland of Friesland. De regionale verschillen komen voor een belangrijk deel voort uit het feit dat de genoemde oorzaken van de landelijke terugloop in het aantal tennissers zich niet overal in dezelfde richting en met dezelfde kracht voordoen. Jongeren trekken naar de stedelijke gebieden voor opleidingen, en blijven daar vervolgens ook steeds vaker, omdat daar de kans op werk het grootst is. Landelijke en perifere gebieden lopen leeg en vergrijzen. Zijn er in de noordelijke Randstad nog steeds verenigingen met wachtlijsten, in de perifere districten worden tennisverenigingen in hun voortbestaan bedreigd. Op het moment dat vervanging van toplagen, algehele renovatie of de bouw van een nieuw clubhuis niet meer kan worden uitgesteld, zal de vraag zijn of hiervoor is gereserveerd, of de financiering rond te krijgen is en of de club de afschrijving op de investeringen nog wel kan opbrengen. Voor de tennisbond ligt hier een nieuwe uitdaging voor de verenigingsondersteuning. Men kan de problemen zien aankomen, dus het is mogelijk tijdig over alternatieven na te denken en actie te ondernemen op het gebied van werving en behoud van leden. Met de beschikbare demografische prognoses van het CBS en gemeenten kan een goede inschatting worden gemaakt van de bevolkingsontwikkeling en deelname aan tennis in de komende 25 jaar. Waar sprake is van stabiele of groeiende aantallen jongeren kan de samenwerking worden gezocht met scholen en is het zaak het tennisaanbod aan te passen aan de wensen en mogelijkheden van de jongeren van deze en de komende tijd. Vergrijst de regio, dan ligt het voor de hand het tennisaanbod aan te passen op de wensen en mogelijkheden van ouderen, en dit ook zichtbaar te maken op de website van de vereniging, in lokale kranten en dergelijke. Demografische prognoses kunnen ook worden gebruikt om de behoefte aan banen op langere termijn te berekenen, uitgaande van een bepaalde gewenste baandruk. In krimpgebieden zullen er in de toekomst minder banen nodig zijn dan er nu beschikbaar zijn. Het is dan zaak op tijd na te denken over wat er met de vrijkomende banen en grond kan gebeuren. Mogelijk

kunnen die in gebruik blijven als multifunctioneel sportveld, jeu de boulesbanen, moestuin of boomgaard. Tennisverenigingen kunnen ook inzetten op meer samenwerking met andere sportverenigingen, scholen en welzijnsinstellingen om een bredere maatschappelijke functie te kunnen vervullen. Op die manier blijft de sociale functie van de lokale tennisvereniging behouden en wordt deze mogelijk zelfs versterkt, omdat het clubhuis ook de plek wordt waar kinderen worden opgevangen, wordt gebridget, gezongen en vergaderd.

Tennis in het sociale domein

In de helft van de gevallen hebben de tennisverenigingen hun park in eigendom, en meer dan zestig procent is zelf verantwoordelijk voor het dagelijks onderhoud. Dertig procent van de tennisaccommodaties is in eigendom van gemeenten, en slechts bij zes procent van de accommodaties doet de gemeente het dagelijks onderhoud. Zelfs het meer omvattende voorjaarsonderhoud wordt op minder dan één op de vijf parken door de gemeente gedaan. Daar waar de gemeente de tennisbanen verhuurt, gaat dit over het algemeen tegen een min of meer kostendekkend tarief (wanneer men geen rekening houdt met de grondkosten en de gemeentelijke overhead).

De tennisvereniging is hiermee een aantrekkelijke partner voor de gemeente. Tennis kost de gemeente niets of verhoudingsgewijs weinig. Tennisverenigingen zijn relatief groot en zelfstandig, 'ze kunnen wat'. Bovendien beschikken ze over buitenruimte en een clubhuis. Al met al maakt dit tennis bij uitstek geschikt om een rol te spelen in het (gedecentraliseerde) sociale domein. Gemeenten hebben meer taken gekregen op het gebied van zorg, preventief gezondheidsbeleid en participatie, maar ook de opdracht gekregen die taken goedkoper dan voorheen uit te voeren. Medegebruik van bestaande accommodaties, activiteiten en organisaties is daarbij een interessante optie. Waarom voor een programma gericht op meer bewegen voor ouderen, de naschoolse opvang van kinderen, dagbesteding voor gehandicapten of het opdoen van werkritme door mensen met afstand tot de arbeidsmarkt geen gebruik maken van het clubhuis en de organisatie van de tennisvereniging? Het mes snijdt aan twee kanten. De vereniging versterkt haar maatschappelijke functie en verwerft hiermee (extra) inkomsten, hetgeen aantrekkelijk is voor verenigingen die te maken hebben met terugloop in het aantal leden en dreigend ondergebruik van de beschikbare accommodatie. Tegelijkertijd kan de gemeente besparen op kosten voor accommodatie en begeleiding en houdt ze de bestaande sociale functie van de tennisvereniging in stand.

Tot slot

Na decennia van groei wordt tennis nu geconfronteerd met uitdagingen. Er zijn weinig aansprekende tennishelden en het ledental en het aantal verenigingen lopen terug. Maar tennis moet deze uitdagingen aankunnen. Het is de tweede georganiseerde sport in het land, en de grootste in de leeftijdscategorieën boven de 35 jaar. Er is veel media-aandacht voor de sport, en de meeste tennisverenigingen bedruipen zichzelf, hebben hun zaakjes op orde en zijn in deze onzekere tijden niet afhankelijk van overheidssteun. De aangepaste tennisvormen voor de jongste jeugd slaan aan en de belangstelling voor de competitie is groter dan ooit. En er

zijn nieuwe kansen, vooral waar het gaat om het in beweging houden van de ouder wordende bevolking en de rol die tennis kan spelen in het sociale domein. Om de toekomst met vertrouwen tegemoet te kunnen zien verdient het daarom aanbeveling dat verenigingen en bonden zich inzetten om het competitieaanbod te optimaliseren, meer aandacht te schenken aan de gezondheidsaspecten van tennis, met name voor ouderen, en de kansen voor tennis in het sociale domein te verzilveren.